De Wijerd

Stichting tot Behoud van de Veluwse Sprengen en Beken

Cultuurhistorie Wenumse beekroute

In gesprek met Henk Weltje

De kist van Van Delden

Herstel waterrad molen Heerde

Invasieve exoten

Inventarisatie beekensembles

jaargang 36 nummer 3, september 2015
Losse nummers € 3,95

Het vignet van de stichting bestaat uit een ijsvogel met als achtergrond het rad van een watermolen (ontwerp Marjolein Menke, Epe). De ijsvogel is het symbool van de natuurwaarden, het watermolenrad van de cultuurhistorische betekenis van de Veluwse sprengen en beken.

De Wijerd, 36e jaargang nummer 3, september 2015

De Wijerd is het kwartaalblad van de Stichting tot Behoud van de Veluwse Sprengen en Beken. Ondertekende artikelen vallen onder verantwoording van de auteur.

Dagelijks bestuur

voorzitter	ing. J. van de Velde Elzenoord 4, 8172 AZ Vaassen	tel. 0578 573018
secretaris	Maria Bruggink Cornelis Hendrikstraat 77, 7371 AS Loenen	tel. 055 5053684
penningmeester	Jos Noppen Driewegenweg 39, 3881 EX Putten	
Secretariaat	Z. Hottinga-Doornbosch Kerkweg 10 , 8193 KK Vorchten info@sprengenbeken.nl	tel. 0578 631459
Redactie	drs. ing. H.G. Slijkhuis drs. J. Meijer Cora Severins Eric Harleman	
Internet en e-mail	www.sprengenbeken.nl www.facebook.com/bekenstichting webredactie@sprengenbeken.nl	

druk	Grafisch Bedrijf Kwakkel, Heerde
ontwerp en vormgeving	Eric Harleman, Vormvast esthetische producties
IBAN	NL21 INGB 0003576129

auteursrecht

Overname van de gehele of gedeeltelijke inhoud is alleen toegestaan met bronvermelding en met schriftelijke toestemming van de auteur en/of het bestuur van de Stichting tot Behoud van de Veluwse Sprengen en Beken.
ISSN 1382-8738

De Bekenstichting is een ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling).

Word ook donateur! Dat kan al vanaf € 20 per jaar. U ontvangt dan elk kwartaal deze Wijerd. Aan- en afmelden kan via het secretariaat middels post, mail of telefoon.

IJsvogel, foto Jan van Duinen.

U bent van harte welkom om iets bij te dragen aan ons kwartaalblad.
Sluitingsdatum voor het inleveren van bijdragen aan de volgende Wijerd: 8 november 2015.
Opsturen naar het secretariaat: *info@sprengenbeken.nl*.
U kunt ook uw stem laten horen op Facebook: *facebook.com/bekenstichting*.

Van de voorzitter	Jan van de Velde	4
Van de redactie	Henri Slijkhuis	5
Cultuurhistorie Wenumse beekroute	Henri Slijkhuis	6
In gesprek met Henk Weltje	Henri Slijkhuis	12
Kist van Van Delden	Tjada Amsterdam	14
Boekverkoop bij de Bekenstichting		18
Bedreigen invasieve exoten onze beken?	Ad Schoutens	20
Herstel waterrad molen in Heerde	Beerd Volkers	22
Project Beekensembles	Albert Willemsen	26
Mededelingen en agenda		27

Nieuw op onze website:
Boek Kopermolen Zuuk
Lees het op www.sprengenbeken.nl

Met dank aan onze sponsors in deze editie:
Ruimte voor Advies Vaassen
Aannemingsmaatschappij Pannekoek Vaassen
Cultuurland Advies Heerde
Fotograaf Jan van Duinen
Grafisch Bedrijf Kwakkel Heerde
Waterschap Vallei en Veluwe

Van de voorzitter

Op het moment dat ik dit schrijf (half augustus 2015) stroomt er weinig water in onze beken.
Daar maak ik me zorgen over. Want de beken, die op de Veluwe zijn gegraven, blijven belangrijk; zeker voor de bewoners, de toeristen en de recreanten die erlangs wandelen of fietsen. Zij kunnen er immers van genieten.
Onze beken moeten daarom behouden blijven. Dat geldt ook voor hun historische monumentale omgeving.
Hier zet onze Stichting zich voor in.

Er gebeuren wat dat betreft mooie dingen. Ook zonder dat we er ons manifest mee bemoeien.
Ik noem er twee:

1 Nieuw leven voor de Rode Beek in het Waterbronpark in Orden (Apeldoorn). De gemeente Apeldoorn en Waterschap Vallei&Veluwe hebben in het bosrijke park aan de *Pieter de Hooghlaan* twee van de drie sprengkoppen hersteld. Het werk aan de derde volgt binnenkort. De sprengkoppen vormen het begin van die Rode Beek. Met het werk aan de beek willen de gemeente en WV&V de opvang en afvoer van water verbeteren en de ecologie een impuls geven. Daarnaast ontstaan er meer mogelijkheden voor recreatie en keert de Apeldoornse geschiedenis er terug. Water uit de Rode Beek werd jarenlang gebruikt voor het aandrijven van het waterrad in een papiermolen.

2 In Heerde werd kortgeleden een waterbelevingsplek in gebruik genomen bij de molen van Volkers aan de Beeklandseweg 13 in Heerde. Door onze stichting ondersteunt is die plek er gekomen op een knooppunt van verschillende wandel- en fietsroutes.

De vrijwilligers van onze Stichting zetten zich in voor de beken op de Veluwe én hun ensembles. Deze vrijwilligers vormen als het ware onze ruggengraat. Het is verheugend te zien hoe zij zich inzetten.
Mijn complimenten! Helaas vertrekken binnenkort wel enkele van deze vrijwilligers. Ze hebben ieder op hun eigen wijze een stempel gedrukt op het werk van de Bekenstichting. Met hun inzet en enthousiasme is er vooruitgang geboekt waarvoor mijn dank. Ik hoop dat ze ons blijven volgen en desgevraagd, waar nodig, ons van advies voorzien. In de jaarvergadering 2016 nemen we officieel afscheid van deze gewaardeerde vrijwilligers.

Op 19 juni 2015 was ik op uitnodiging aanwezig bij de kennismaking met de *nieuwe* heemraden van het WV&V. In een prettige innovatieve sfeer bespraken we mogelijkheden voor het water (op de Veluwe) in de komende jaren. In de vorige Wijerd werd het interview gepubliceerd dat Piet Weisfelt mij op 6 februari van dit jaar afnam. Ik gaf desgevraagd aan dat ook ik -net als anderen en andere organisaties- soms teleurstellingen en bepaalde gevoelens bij mezelf opmerk. Toch blijf ik zoeken naar goede relaties.
Bij mijn teleurstellingen werden toen de contacten met WV&V aangestipt. Het is in dit kader mooi te constateren dat het overleg met de accountmanager van het waterschap wél regelmatig plaatsvindt. Ik zet me daarbij in voor het behoud, het herstel en de verbetering van onze fraaie Veluwse Sprengen en Beken. In goede samenwerking kan veel bereikt worden.

Veluwe 13 augustus 2015
met vriendelijk groet,

Jan van de Velde

Nieuw op onze website:
In Orden borrelt het weer...
Lees het op www.sprengenbeken.nl

Van de redactie

De herfst staat weer voor de deur en ik ga ervan uit dat er nog verschillende dagen gaan komen met mooi weer die gelegenheid bieden om langs beken te wandelen. Vele van u zullen dan een digitale fotocamera bij zich hebben. En over dat laatste wil ik u het volgende vragen. Het kost de redactie nogal wat moeite om iedere keer origineel, passend en hoogwaardig illustratiemateriaal te vinden bij de artikelen voor de Wijerd. Er is natuurlijk veel moois te vinden op het internet, maar op veel beeldmateriaal berust een copyright, en de digitale pixelkwaliteit is vaak niet toereikend voor het hoogwaardige drukwerk.

U zou ons kunnen helpen door foto's beschikbaar te stellen van sprengen en beken en alles wat daarmee samenhangt *(dit noemen we Beekensembles: meer hierover door Albert Willemsen op pagina 26)*. Het is wel van belang om de datum, locatie, beeldbeschrijving en de naam van de fotograaf te vermelden. Het biedt ons als redactie een mooie gelegenheid om met behulp van deze foto's onze beeldbank uit te breiden.
U kunt uw foto's sturen naar de redactie: hgslijkhuis@hotmail.com. Wie weet komt u één van uw foto's tegen in de komende Wijerds of op de website! U wordt uiteraard vermeld en ontvangt bovendien van ons een mooi boekje uit de boekenzolder van het secretariaat.
Want met bijvoorbeeld de boekjes *'te voet langs stromend water'* in de hand worden uw tochten op dit deel van de Veluwe nóg leuker. De boekjes beschrijven wandelingen langs de beken van Hattem tot Velp.
In deze Wijerd vindt u een korte beschrijving van deze en andere boekjes uit onze voorraad en hoe u in het bezit kunt komen.

In de afgelopen Wijerds en ook weer in dit nummer, is de cultuurhistorie van een aantal sprengen- en bekenroutes beschreven, dus laat u zich vooral inspireren. Het avontuur begint al op de volgende pagina.

We wensen u veel lees-, wandel-, en fotografeerplezier.

drukkerij kwakkel
indrukwekkend dynamisch

Deze Wijerd wordt met veel zorg en aandacht,
maar ook voor een scherpe prijs door ons geproduceerd.
Ook uw drukwerk is bij ons in goede handen.

Eperweg 1 • 8181 XL Heerde
Tel. 0578-691508 • kwakkel.bv@planet.nl

Tekst en foto's: Henri Slijkhuis

Cultuurhistorie Wenumse

cultuurhistorie deel 4

De zuidelijkste route uit het eerste deel van *'Te voet langs stromend water'* brengt ons in Wenum. De lengte van de route bedraagt 10 km. We zien twee verschillende landschappen. Aan de westkant een kleinschalig landschap met akkers, weilanden en boerderijen.
Dit patroon is ontstaan aan het eind van de negentiende en begin van de twintigste eeuw en is maar weinig aangetast. Aan de oostkant van de route zien we een meer open en grootschaliger cultuurlandschap.
Dit landschap is van latere datum, maar kent ook mooie gedeelten met glooiende weilanden, bomenrijen, halfverharde paden en een prachtige korenmolen.

We starten de route op de parkeerplaats achter de Wenumse watermolen aan de Astaweg 164 in Wenum.
Onlangs is door de Dorpsraad Wenum een Kopermolenpad-route uitgebracht. Deze route hoort bij de reeks klompenpaden en volgt deels dezelfde route. Als u de voorkeur geeft aan een gemarkeerde route kunt u ook het klompenpad volgen. U komt dan langs dezelfde cultuurhistorische objecten.

Wenumse watermolen.

Wenumse watermolen

(de Nieuwe Molen; Wenumer Saatmolen)
De eerste watermolen op deze plek stond hier al in 1313. Oorspronkelijk is het een korenmolen. Daniël de Jongh koopt de molen van Elbert Wijnbergen en bouwt die in 1768 om tot kopermolen. Hij is ook degene die de wijerd vergroot en de molenbrug metselt. In de brug is nog een steen te vinden met zijn signatuur: *'D de J'*. Een kopermolen gebruikt veel energie en een grote watervoorraad is voor een dergelijk bedrijf onmisbaar.
In de loop van de eerste helft van de negentiende eeuw raakt het koperbedrijf langzaam in verval. De molen wordt in 1858 door de nieuwe eigenaar Peter Kok Ankersmit, een Apeldoornse leerfabrikant, tot korenmolen verbouwd en aangevuld met een runmolen. In de runmolen wordt eikenschors vermalen tot run, een zuur vocht dat wordt gebruikt in de leerlooierij. Aan het eind van de negentiende eeuw komt de molen in bezit van H. van Bree en C.H. Weverink. Van Bree bezit het maalbedrijf, terwijl Weverink de runmolen ombouwt tot een fabriek voor de bereiding van Zwitserse kaasjes.

Beekroute

Wijerd Wenumse watermolen.

De weduwe van H. van Bree krijgt de hele molen in 1917 in bezit en richt deze in als korenmolen met drie maalgangen, waarvan er twee door de bovenste raderen worden aangedreven en één door het onderste rad. Het gebouw wordt aan de straatkant vernieuwd en hoger opgebouwd. Beide bovenste raderen blijven in werking tot 1965.
De gemeente koopt de molen in 1970 voor ƒ 500.000,-.
Na een uitgebreide restauratie tussen 1979 en 1983 komt de molen in beheer bij de *Stichting de Wenumse Watermolen* die ook de zaal achter het molengebouw verhuurt voor bruiloften en partijen, eventueel gekoppeld met een bezoek aan de molen.

Rotterdamse Kopermolen *(Pannekoeks Papiermolen)*
Deze molen is gebouwd in 1627 als papiermolen met twee molenraderen.

Wijerd Rotterdamse watermolen.

Groot verval bij de voormalige molenplaats Rotterdamse Kopermolen.

In 1658 wordt Reijner Pannekoek eigenaar en enige tijd staan de molens bekend als *'Pannekoeks papiermolens'*. In 1753 koopt de Rotterdamse koperhandelaar Daniël Daniëlzoon de Jongh (1721-1796) de watermolen. Hij bouwt die om tot kopermolen en legt een grote wijerd aan om water in op te slaan. Door de aanleg van de wijerd heeft de molen van Dijkgraaf, die verder bovenstrooms ligt, minder energie door het geringere verval. De Jongh vergoedt de schade aan Dijkgraaf. Hij bouwt tevens een eenvoudig buitenhuis aan de wijerd van de molen, bestaande uit een koepel en twee zijkamers, op het bijbehorende mooi gelegen terrein dat hij later uitbreidt met twee kleine vleugels.
In 1776 koopt Daniël Daniëlzoon de Wenumse watermolen, die hij vervolgens *'Nieuwe Molen'* noemt en die hij ook ombouwt tot een koperbedrijf. De korenmolenaar bouwt van de opbrengst een windmolen. Beide molens komen eind achttiende eeuw in het bezit van Daniël Daniëlzoon's enige neef en naamgenoot, zoon van zijn broer Adriaan: Daniël Adriaanzoon. Deze breidt het buitenhuis uit, bouwt twee grote nieuwe vleugels van twee verdiepingen en verfraait het terrein onder andere door de aanleg van een nieuwe vijver met tuin genaamd *'de Nieuwe Partij'*. Na het overlijden van Daniël Adriaanzoon in 1809 komen de kopermolens in handen van zijn zoon Johannes die rondom 1835 stopt met de koperpletterij. Hij blijft tot zijn dood in 1857 in het buitenhuis wonen. Zijn weduwe, Marie de Jongh-van Hoytema, verkoopt de *'Nieuwe Molen'*. Omdat het echtpaar kinderloos is, wordt het buiten in 1865 geërfd door vier neven. In deze tijd is de molen een luciferfabriek en een houtzagerij. In 1887 wordt het landgoed verkocht.

Klimopwaterranonkel

Op de plaats waar nu Sprengenhorst staat, wordt al in de eerste helft van de 17e eeuw door Steven Jansen een papiermolen gebouwd.

Het woonhuis wordt in 1916 gesloopt en met materiaal uit het oude huis wordt een nieuw huis gebouwd. Dit huis is ook verdwenen. De molen is in 1933 al bouwvallig en wordt alleen af en toe gebruikt voor het zagen van hout. In 1934 wordt de molen afgebroken. Van de molenplaats zijn slechts enkele restanten over. De vijvers (wijerds), het oude ingangshek en een boerderij uit 1728 bestaan nog steeds.

Verdwenen molens: Huygens papiermolen en de molen van Dijkgraaf

Jan Huygen is de naamgever en stichter van de papiermolen, die aan de noordelijke tak van de Wenumse beek heeft gelegen. Het bouwjaar is niet bekend, maar het moet in ieder geval vóór 1753 zijn. Jacobus Scherrenburg verandert de molen in een wasserij. In 1939 worden molenhoofd en rad gesloopt en verdwijnen in de kachel. Later is hier de wasserij *'Veluwe'* van W.J. Elskamp gevestigd. Het gebouw is in 1980 afgebroken.
Op de plaats waar nu Sprengenhorst staat, wordt al in de eerste helft van de 17e eeuw door Steven Jansen een papiermolen gebouwd. Deze molen heeft aan de zuidelijke tak van de Wenumse beek gelegen. In de periode 1747-1767 is Teunis Lambers Dijkgraaf eigenaar en sindsdien staat de molen bekend als *de molen van Dijkgraaf*. Prins Willem V koopt de molen in 1767. Hij is bang dat er nieuwe sprengen in Wiesel gegraven worden. Als dat gebeurt, kan de grondwatertoevoer voor zijn waterwerken bij Het Loo in gevaar komen. Als eigenaar is hij in staat om zulke ingrepen te voorkomen. In 1845 wordt de molen weer door Domeinen verkocht. In de jaren zestig van de negentiende eeuw brandt de molen tot de grond toe af, maar wordt weer herbouwd. In 1876 wordt de papiermolen omgebouwd tot wasserij en is tot 1934 in gebruik. Tot dat jaar wordt ook waterkracht gebruikt al is het in de laatste periode alleen maar om elektriciteit op te wekken. In 1934 wordt de molen afgebroken.

Landgoed de Ploeg en de Wieselse sprengen

Landgoed de Ploeg bestaat uit een herenhuis, dat gebouwd is in 1911, en stallen waarvan de oudste tussen 1911 en 1913 gebouwd zijn. Alle oude gebouwen hebben in 1998 de status van gemeentemonument verkregen. De sprengkoppen van de zuidelijke tak van de Wenumse beek zijn te vinden in een grasland op dit landgoed. In de sprengen groeit de zeldzame klimopwaterranonkel. Let ook op de beukenrij die het landhuis scheidt van de bedrijfsgebouwen.

Greutelse sprengen

De sprengkoppen van de noordelijke tak van de Wenumse beek liggen langs de Greutelseweg en heten dan ook *Greutelse sprengen*. Aan de rand van de Veluwe is het grondwater relatief dichtbij de oppervlakte aanwezig. Hiervan is handig gebruik gemaakt door de sprengengravers.

Sprengenkop Greutelse sprengen.

Nieuw op onze website:
Effecten zomerstorm
bij de Cannenburghermolen in Vaassen
Lees het op www.sprengenbeken.nl

Zij kennen het gebied goed en weten waar ze moeten graven. Over het algemeen moet er twee tot vier meter diep gegraven worden, in een enkel geval is dit tot 7 meter diepte. Dat de sprengen mensenwerk zijn, is ook goed te zien aan de hoge oevers die aan weerszijden van de spreng liggen: ze bestaan uit het uitgegraven zand. Aan de Greutelseweg is dit goed te zien.

Zandhegge en schaapskooi aan de Greutelseweg

Op de overgang tussen de hoge droge Veluwe en de lagere nattere gronden vestigen zich de eerste mensen in dit gebied. Hier is alles voorhanden om te kunnen leven: water, weilanden en heide voor vee, hogere gronden voor akkers en bos en hakhout voor bouw- en brandhout. Ten zuiden van de Zandhegge ligt langs de weg een grafheuvel van ongeveer 4000 jaar oud. Op de Wieselse Enk zijn ijzertijdaardewerk en vuursteenafslagen gevonden. Onder het esdek gaan waarschijnlijk nog meer overblijfselen uit het verleden schuil. De naam Zandhegge heeft betrekking op de haag van eikenstek waarmee de vroegere bewoners zich beschermden tegen het stuifzand. In de loop van de tijd is deze barrière uitgegroeid tot een imposante wal, die als een boog om de vroegere akkers ligt.

Schaapskooi Greutelseweg.

Er wordt een kleine stellingmolen gebouwd, die in 1913 tijdens een storm door de vang loopt en daardoor afbrandt.

Waarschijnlijk is de wal aangelegd op een reeds bestaande, natuurlijke wal die onderdeel uitmaakt van een langgerekt complex van dekzandduinen, opgestoven in en vlak na de laatste ijstijd. De schapenhouderij heeft in dit gebied een grote rol gespeeld. In het verleden hebben hier veel schaapskooien gestaan. De schapen worden overdag geweid op de heide, waar ook plaggen worden gestoken voor in de stallen.

's Avonds keren de schapen terug in de schaapskooi waar hun mest wordt verzameld. Door overexploitatie van de heide is de grond gaan verstuiven. Om de akkers en graslanden tegen het zand te beschermen worden eikenstekken aangeplant. De schaapskooi aan de Greutelseweg dateert vermoedelijk uit de tweede helft van de negentiende eeuw, toen de schapenhouderij nog een belangrijk onderdeel heeft gevormd van het landbouwsysteem in deze omgeving. De schaapskooi heeft een traditionele opbouw. Daarbij horen het met riet gedekte schilddak en de brede deuren aan de kopse gevels die tot doel hadden de schapen snel in en uit de kooi te kunnen leiden. Ook de afgeschuinde hoeken van de gevels dienden dit doel. De schaapskooi is niet meer als zodanig in gebruik.

Wenumse windmolen

Als gevolg van een waterconflict tussen Elbert Wijnbergen van de Wenumse watermolen en Daniël de Jongh van de bovenstrooms gelegen Rotterdamse Kopermolen verzoekt Elbert in 1767 zijn waterkorenmolen te mogen veranderen in een windkorenmolen. Tevens wil hij deze enkele honderden meters noordelijk laten bouwen. Elbert krijgt toestemming en in 1767 verrijst een windkorenmolen aan de Marleweg. Deze kleine grondzeiler brandt in 1908 af. Daarna wordt een kleine stellingmolen gebouwd, die in 1913 tijdens een storm door de vang loopt en daardoor afbrandt. De huidige molen, in 1840 als vijzelmolen in Baambrugge gebouwd, is in 1913 voor de herbouw als korenmolen in Wenum aangekocht door F. Vorderman. De familie Vorderman heeft sinds 1872 het molenaarsbedrijf op deze plaats uitgeoefend. In 1965 en 2006 is de molen gerestaureerd.

Wenumse windmolen.

Papegaaibeek

De Papegaaibeek (soms ook wel *Papagaai*beek genoemd) is een vrij laat gegraven spreng. Dat deze laat gegraven is, is te zien aan de strakke rechte loop van de beek. Er zijn ook mensen die het geen spreng vinden maar een weilandbeek. Onderzoek is nodig om uit te maken wie het bij het rechte eind heeft. Wel is duidelijk dat er nooit een molen aan deze beek heeft gestaan. Er zal niet veel verval zijn geweest. De Papegaaibeek is voornamelijk bedoeld om het noordelijke gedeelte van het Apeldoorns kanaal van voldoende water voor de scheepvaart te voorzien. Dit gedeelte van het Apeldoorns kanaal is in opdracht van koning Willem I vanaf 1824 gegraven met het doel om de economie van Apeldoorn te stimuleren en is vanaf 1829 bevaarbaar. De naam Papegaaibeek is afkomstig van een boerderij bij de Papegaaibrug. Deze boerderij, die ook dienst heeft gedaan als herberg, is oorspronkelijk gebouwd aan de Grift.

Hiermee is aan deze cultuurhistorische route een eind gekomen.

Waterspreeuw

Meer lezen:

1. Te voet langs stromend water op de Veluwe. Deel 1. Van Hattem tot Apeldoorn.
2. H. Hagens, Op kracht van stromend water. Negen eeuwen watermolens op de Veluwe, Hengelo, 2000
3. Menke e.a., Veluwse beken en sprengen. Een uniek landschap, Utrecht 2007
4. www.henkweltje.nl

Tekst en foto's: Henri Slijkhuis

In gesprek met Henk Weltje

Tijdens de excursie naar de Wenumse Beek op 25 oktober vorig jaar raak ik in gesprek met Henk Weltje uit Apeldoorn.[*1] Henk vertelt me, dat hij een eigen website heeft gemaakt over de beken in Apeldoorn. Thuis heb ik die website direct bekeken. Hierin is een indrukwekkende hoeveelheid informatie over de Apeldoornse beken en sprengen te vinden. Wandelaars en fietsers komen ook uitgebreid aan hun trekken door de verschillende routebeschrijvingen. Het tweede deel van de site, over de geschiedenis van de familie Weltje, is ook verbazingwekkend. Voor mij een uitstekend excuus om Henk op te zoeken.

Henk is een goedlachse zestiger, die momenteel nog een deeltijdbaan heeft als softwareconsultant. Hij heeft vele jaren gewerkt in de Informatie Technologie (IT) ten behoeve van de luchtvaartindustrie.
Henk vertelt, dat hij als kleine jongen de bijnaam "kreeftenmepper" had. Zijn opa en oma woonden in Arnhem bij Warnsborn en de Vijverbergspreng. Hij was daar veel en speurde in de sprengkoppen naar kreeften en uiteraard moesten die ook gevangen worden. Henk is opgegroeid nabij de Badhuisspreng in Apeldoorn. Deze sprengen voedde het badhuis met ijskoud water. Zwemmen en zwemles waren mooi in de buurt. Gevolg van dit alles was wel een longontsteking die hij daar door het "lekkere frisse water" een keer heeft opgelopen. Het heeft zijn liefde voor sprengen en beken niet bedorven. Overigens staat de Badhuisspreng sinds de jaren zestig droog.
Henk beschikt over een indrukwekkende hoeveelheid oude kaarten van Apeldoorn en de Veluwe met sprengen en beken erop. Terwijl hij vertelt, strooit hij kaarten van de Veluwe van Christiaan Sgrooten (1570), Nicolaas van Geelkercken (1630) en van Apeldoorn (1860-1900-1933-1968-2007) op tafel uit. Om van te likkebaarden!

Vijf jaar geleden heeft Henk op een jaarvergadering van de Bekenstichting het plan gelanceerd om fietstochten langs de sprengen en beken te gaan opzetten. Hoewel er wel geïnteresseerd op wordt gereageerd, is het voorstel toch niet overgenomen. Voor hem geen reden om bij de pakken neer te gaan zitten. Zelf oppakken! Op zijn site zijn inmiddels verschillende mooie fietstochten te vinden in en om Apeldoorn. Henk biedt aan om voor een kleine groep vitale donateurs van de stichting in Apeldoorn een speciale fietstocht te organiseren langs bijzondere plekken. Henk vindt verdroging de grootste bedreiging voor de beken. Vitens ziet volgens hem de Veluwe als een geweldige bron voor schoon grondwater en levert dit water aan steeds meer mensen. Er wordt nu zelfs over gedacht om Veluws water aan Utrechtenaren te gaan leveren. Het is voor de Bekenstichting van belang om vroegtijdig in overleg te treden met provincie, Vitens, waterschap V&V en gemeenten om te voorkomen, dat er plannen worden gemaakt die leiden tot verdere verdroging van de Veluwe. Het omgekeerde moet volgens Henk gebeuren. De verdroging moet op korte termijn aangepakt worden. Daarom is beleidsbeïnvloeding in zijn ogen één van de belangrijkste taken van de Bekenstichting.

Hij draagt zijn steentje bij aan de beleidsbeïnvloeding. Afgelopen februari heeft hij namens de *werkgroep Sprengen en Beken van de KNNV afd. Apeldoorn* een informatieavond bezocht over de herinrichting van het brongebied van de Eendrachtspreng. De avond is georganiseerd door de Dorpsraad Ugchelen samen met de gemeente Apeldoorn en het waterschap. De opkomst is geweldig: 130 mensen zitten op elkaar gepropt in een te kleine zaal. Henk heeft na afloop informeel met medewerkers van gemeente en het waterschap van gedachten kunnen wisselen over de rol van Vitens en de gevolgen voor de grondwaterstand. Het herinrichten van de Eendrachtspreng moet in zijn ogen samen gaan met plannen maken om meer water in de sprengen te krijgen.[*2]

Aan het eind van de middag lopen Henk en ik voor een foto een paar meter zijn straat uit en stuiten direct op de Ugchelsebeek en de Winkewijert. Het is somber weer en koud, maar het stromende, heldere water met de mooie oevers zorgt ervoor dat de stemming opperbest blijft.

Grote gele kwikstaart

[*1] Het betreft de excursie op 25 oktober 2014 voor contactpersonen naar het Wenumse bekenstelsel met een bezoek aan de Wenumse watermolen

[*2] Henk Weltje, Theo Kuipers, Herstel van de Eendrachtspreng, in de Vier Jaargetijden 2015-2, p. 11-13

“In mijn ogen is beleidsbeïnvloeding één van de belangrijkste taken van de Bekenstichting.”

Henk Weltje bij de Winkewijert. Meer lezen: www.henk-weltje.nl

De kist van 'Van Delden' deel 3

Eens zo kostbare beekrechten verwateren: van waardevol bezit tot blok aan het been

In deze derde aflevering over de voormalige *Vereeniging van Beekeigenaren in de gemeente Epe* wordt stil gestaan bij het verloop van de ontwikkelingen in de jaren 1946 tot 1952. In die periode doet zich een historische kentering voor. Eigenaren van watermolens betaalden eeuwenlang een vermogen voor molenplaats en beek- en waterrechten. In de na-oorlogse jaren is echter een aantal beekeigenaren zijn beek(deel) liever kwijt dan rijk. De bijbehorende plichten zijn zwaarder gaan wegen dan de rechten.

NV Utermöhlen & Co. Amsterdam-Emst, 1965.
Lokaal bekend als *de watt'nkaste*. Bron: vaassenhistorie.nl.

Donkere wolken bedreigen de *Vereeniging van Beekeigenaren in de Gemeente Epe (VVB)* als zij 1946 instapt. De nieuwe voorzitter H.G. Heerze, die beekeigenaar **wattenfabriek Utermöhlen** vertegenwoordigt, kan er meteen zijn tanden in zetten. De dreiging is een oude bekende: plaatsing van de beken op de gemeentelijke legger van watergangen. De aanleiding is al even vertrouwd: klachten over de Klaarbeek.
Het wordt een bijna jaarlijks terugkerend ritueel: in de herfst en winter klagen aanliggende eigenaren van de Klaarbeek bij de gemeente Epe over wateroverlast, waarop het gemeentebestuur dreigt met plaatsing van de particuliere beken op de legger van watergangen om zo controle over de onderhoudstoestand van de beken te krijgen. Het bestuur van de VVB verzet zich daar hardnekkig tegen en belooft de nalatige beekeigenaren op de huid te zitten. VVB krijgt wéér het vertrouwen van het gemeentebestuur, dat de dreiging intrekt.

Die plaatsing op de legger was in 1940 al het angstbeeld dat aanleiding gaf voor de oprichting van de vereniging. De vrees daarvoor blijft nog jaren als een rode draad door het bestaan van de VVB lopen. Even een opfrisser waarom beekeigenaren zo faliekant tegen die invloed van de overheid zijn.
Voorzitter Heerze schetst nog eens de argumenten van de VVB tijdens zo'n overleg met het gemeentebestuur, onder meer in 1946: *waterkracht en waterkwantiteit en -kwaliteit zijn met name voor bedrijven die beekeigenaar zijn van belang voor hun bestaan. Als de beken op de gemeentelijke legger staan, zijn de eigenaren deels de grip op hun beken kwijt. Ze kunnen te maken krijgen met verplichte lozingen die hun beken vervuilen; ze hebben geen zeggenschap meer over het waterpeil; ze krijgen te maken met een schouwdatum die hen wellicht niet uitkomt*.
Bestuurslid G.H. Bos benoemt het zelfs zo: *plaatsing op de legger is een verkapte onteigening. De beekeigenaar kan de waarde van zijn beek dan wel afschrijven; de beek wordt onverkoopbaar.*

De waarde van de beek…

Eeuwenlang vanzelfsprekend, maar dat eens zo kostbare en trotse bezit begint te verwateren.

In oktober 1946 wordt het VVB-bestuur pijnlijk geconfronteerd met een nieuw fenomeen: beekrechten die niet langer waardevol zijn, maar een kostenpost. Als het bestuur, na de zoveelste klachtenreeks, met Klaarbeekeigenaren om de tafel zit, bieden twee van hen hun beekdeel voor niets aan de vereniging aan. Zij maken op geen enkele wijze meer gebruik van hun beekrechten en willen af van kosten van onderhoud. Het gaat om het beekgedeelte van wasserij De Nijverheid aan de Blekersweg en dat van de Wisselse korenmolen aan de Burgweg.
Het VVB-bestuur voelt weinig voor die overname. Het probeert mevrouw De Vreede, weduwe van de in 1945 omgekomen eigenaar van de Wisselse korenmolen en nu eigenares van het meest problematische beekgedeelte, met advies en zelfs met een financiële bijdrage te bewegen tot het wegwerken van achterstallig onderhoud. Zij stemt daarmee wel in, maar uiteindelijk blijft het bij plannen.

Door Tjada Amsterdam
Bron: archief Veereniging van Beekeigenaren in de gemeente Epe

Als in april 1947 het gemeentebestuur zijn geduld lijkt te verliezen omdat de Klaarbeek weer voor problemen zorgt, geeft het VVB-bestuur in allerijl dan maar zelf de Nederlandsche Heidemij opdracht tot onderhoud aan het beekgedeelte boven de Wisselse korenmolen.
Dat kan vanzelfsprekend geen regel worden. In een spoedvergadering neemt het driekoppige dagelijks bestuur dan ook een cruciaal besluit: het zal zich niet langer verzetten tegen plaatsing op de legger van de Klaarbeek. Sterker: het zal de gemeente adviseren dat te doen *'ter beveiliging van de belangen der overige beekeigenaren'*. Verder neemt het VVB-bestuur de taak op zich de overdracht aan de gemeente Epe voor te bereiden van het eigendom van drie Klaarbeek-eigenaren die hun beekgedeelte maar al te graag overdragen om van de onderhoudskosten af te zijn. Secretaris J. van Delden, een juridisch adviseur en enkele notarissen werken maanden aan een ontwerp-overdrachtsakte.

Het blijkt buitengewoon lastig uit oude koopakten en mondelinge overlevering te ontrafelen bij wie en waar eigendom en beekrechten exact liggen. Een jaar later, in maart 1948, schort het bestuur de voorbereiding van de overdracht op. De kosten ervan worden te hoog en nieuwe ontwikkelingen in het beekonderhoud lossen het Klaarbeekprobleem wellicht ook op. IJdele hoop. In de gehele periode die dit artikel bestrijkt (1946-1955) is en blijft de Klaarbeek het zorgenkind van de VVB. Er heeft wel overleg plaats over overname van de beek door de gemeente Epe, maar ook dat verloopt traag.

Dat de gemeente Epe in juni 1947 via de vereniging de beekeigenaren vraagt medewerking te verlenen aan opmetingen voor het maken van een afwateringsplan, verontrust de VVB niet. Het gemeentebestuur meldt er dan ook bij *'dat hierdoor in geen enkel opzicht de rechten van de beekeigenaren worden aangetast'*. Ook als de gemeente Epe twee jaar later sleutelt aan een nieuwe legger van watergangen laat het VVB-bestuur dat zonder veel zorgen op zich afkomen, omdat de beken buiten schot blijven.

Achterzijde Wisselse Korenmolen in 1969. De beek is slecht onderhouden. Foto: Stichting Vrienden Veluwse Waterradmolens.

Een nieuw punt van aandacht is medio 1949 de stand van zaken van de bruggen en duikers, waarmee de beken en openbare wegen elkaar kruisen. Menige brug en duiker is eigendom van de beekeigenaar, die daarmee tevens verantwoordelijk is voor het onderhoud. Dat kan in de papieren lopen. Bovendien wordt het verkeer intensiever, de voertuigen zwaarder en breder. Kortom, belangen knellen. In een overleg doet het VVB-bestuur de gemeente Epe het voorstel dat deze alle particuliere bruggen en duikers in openbare wegen van de beekeigenaren overneemt. Dat gaat de gemeente wat te ver, maar zij wil wel gefaseerd een aantal bruggen in eigendom overnemen, wanneer deze slecht en dus gevaarlijk zijn. In 1952 komen de eerste vier aan bod, één in Vemde, drie in de Gortelseweg.

Twee jaar na de lancering van het gezamenlijke beekonderhoud is het veelbelovende initiatief al weer op de helling.

In 1928 koopt de firma J.W. Bos & Zn. te Enschede de Vaassense wasserij 'Welgelegen'. Beherende vennoot werd G.H. Bos, die 20 jaar later voorzitter van de VVB Epe wordt. Bron: vaassenhistorie.nl

Bordpapierfabriek Jan van Delden te Vaassen in 1965. Van Delden was één van de belangrijkste personen in de Vereniging. Foto: Hent van Delden.

'De beken zijn nog nooit zo schoon geweest'

Per 1948 is G.H. Bos, eigenaar van wasserij Welgelegen op de Oosterhof, de nieuwe voorzitter van de VVB in de gemeente Epe. In de eerste bestuursvergadering die Bos in januari leidt, komt een nieuw initiatief aan de orde. Secretaris Van Delden lanceert het idee om het jaarlijkse onderhoud aan de beken niet meer aan de leden-beekeigenaren zelf over te laten, maar door de vereniging centraal te regelen, de uitvoering bijvoorbeeld bij de Heidemij te leggen en de leden eenzelfde schoonmaaktarief per strekkende meter beek te laten betalen. Goed plan, oordeelt het bestuur, en wanneer in datzelfde voorjaar het voorstel aan de leden wordt voorgelegd, stemmen ook díe in. De jaarlijkse schouw, zoals de beekeigenaren die al jaren onderling regelen, blijft daarbij zoals die is.
Het bestuur gaat niet in zee met de Heidemij, maar met Vaassenaar (en vermogensbeheerder) N. Mulder ten Kate, die een ploeg ervaren beekruimers inzet en voortvarend aan de slag gaat: in het eerste jaar nog in een beperkt aantal beekgedeelten, later uit te breiden met meer delen. Op 1 oktober 1948 heeft uitvoerder Mulder ten Kate de klus geklaard. Het VVB-bestuur is ingenomen met de aanpak, te meer daar Mulder ten Kate en passant ook voor andere problemen een oplossing probeert te zoeken, onder meer met de Klaarbeekeigenaren en de aanliggende boeren.

Als in 1949 in een uitgebreider onderhoudsplan ook beken met achterstallig onderhoud aan bod komen en de eigenaren daarvoor de rekening gepresenteerd krijgen, komen tevens de klachten. Beekeigenaren vinden dat de werkzaamheden niet goed zijn uitgevoerd en weigeren de uitvoerder te betalen. Een aantal beekeigenaren stort zó veel *'moeilijkheden en onaangename ervaringen'* over Mulder ten Kate uit dat deze in augustus 1949 het VVB-bestuur laat weten volgend jaar het schonen van de beken niet meer op zich te zullen nemen. Dat treft het bestuur onaangenaam. Eindelijk leek het jaarlijkse beekonderhoud goed geregeld (*'De beken zijn als geheel gezien nog nooit zo schoon geweest als de laatste jaren'*, jubelt het bestuur), wil de uitvoerder het bijltje er bij neergooien.

Mulder ten Kate wordt uitgenodigd voor een gesprek. Dat lijkt de kou enigszins uit de lucht te halen. Met duidelijker, schriftelijke afspraken zijn moeilijkheden waarschijnlijk te voorkomen en het bestuur wil nog wel eens praten met leden die problemen hadden met het uitgevoerde werk en/of de kosten daarvoor. Mulder ten Kate draait iets bij; hij wil de beken van de leden met wie zich geen problemen voordeden, ook volgend jaar dan nog wel schoonmaken.
Toch blijft het broeien. In de maanden daarna komt het bestuur steeds meer klachten ter ore over de wijze waarop Mulder ten Kate de werkzaamheden organiseert.

“Zorg dat elke beekeigenaar zijn koopakten nog eens zorgvuldig leest, zodat hij nauwkeurig weet welke rechten en plichten hij heeft; zorg dat ieder zijn beek of beekdeel in goede staat brengt en houdt.”

Hij doet zijn werk grondig, maar het (gebrek aan) overleg daarover met de afzonderlijke beekeigenaren verloopt allesbehalve vlekkeloos en leidt onherroepelijk tot problemen. Ook administratief blijkt niet alles te kloppen. Weer volgt, begin 1950, een onderhoud met de uitvoerder van het beekonderhoud. Hoe dat afloopt, blijft in het luchtledige: het archief van de VVB bevat er geen enkele verslaglegging of opmerking over. Mogelijk is de pijnlijke kwestie mondeling afgehandeld. Maar de uitslag laat zich gemakkelijk raden als blijkt dat er in het jaarverslag 1950/1951 met geen woord meer over een centraal onderhoudsplan wordt gerept en in de verslagen van de bestuursvergadering begin 1950 evenmin. Mulder ten Kate heeft er ongetwijfeld geen zin meer in gehad en heeft afgehaakt. Twee jaar na de lancering van het gezamenlijke beekonderhoud, dat de oplossing leek te zijn voor het jarenlange probleem van verwaarlozing van hun beek door een aantal beekeigenaren, is het veelbelovende initiatief al weer op de helling.

Heerder beekeigenaren voelen ook nattigheid

Plaatsing van de beken op de gemeentelijke legger: het is midden vorige eeuw een angstbeeld voor alle beekeigenaren.

In de gemeente Epe ontaardt het in een decennialang voortslepende kwestie. Een hardnekkig getouwtrek tussen de gemeente die de controle in handen wil en de VVB die zich verbeten verzet. De beekeigenaren vrezen de zeggenschap over hun beken te verliezen. De behoefte van de overheid alle watergangen, inclusief de beken, onder haar toezicht te krijgen doet zich ook elders voor. In april 1947 klopt de verontruste Heerder molenaar Rakhorst aan bij het bestuur van de VVB. De gemeente Heerde heeft de Heidemij opdracht gegeven een afwateringsplan voor de hele gemeente te maken. Onderdeel daarvan is de Heerder beken op de legger te plaatsen, waardoor deze onder overheidscontrole zullen komen te staan.

Molen Rakhorst te Heerde. Foto Jacques Meijer.

“Wat moeten we doen?” vraagt Rakhorst de verenigde collega’s in de buurgemeente. De VVB schiet Rakhorst te hulp. Tijdens een bestuursvergadering wordt bijgepraat. Hij krijgt uitleg over de procedure tot *op de legger plaatsing*, en krijgt het advies om met de eigenaren van de vier Heerder beken een vereniging op te richten om sterker te staan en om gezamenlijk een juridisch adviseur in de arm te kunnen nemen. Dat zal dan wel slechts een klein clubje worden, want waarschijnlijk zijn er maar vijf beekeigenaren.
“Zorg dat elke beekeigenaar zijn koopakten nog eens zorgvuldig leest, zodat hij nauwkeurig weet welke rechten en plichten hij heeft; zorg dat ieder zijn beek of beekdeel in goede staat brengt en houdt.”
Met dat advies gaat Rakhorst weer huiswaarts.

De VVB volgt de verdere ontwikkelingen in Heerde niet. Het archiefmateriaal van de vereniging (bron van dit artikel) vermeldt niets meer over de aanpak bij de ‘buren’.

Boekverkoop bij de Bekenstichting

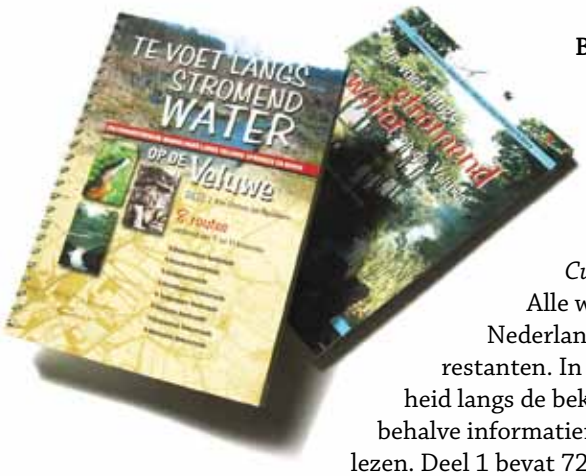

Bij het secretariaat van de Bekenstichting hebben we een prachtige voorraad boeken die betrekking hebben op onze Veluwse beken en sprengen die ook in uw boekenkast niet mogen ontbreken. Onlangs zijn enkele nieuwe boeken verschenen, vandaar dat we de collectie nog eens onder uw aandacht willen brengen.

Te voet langs stromend Water, deel 1 en 2.
Cultuurhistorische wandelingen langs Veluwse sprengen en beken.
Alle wandelingen lopen langs Veluwse sprengenbeken, die uniek zijn voor Nederland. Onderweg komt u nog bestaande watermolens tegen, soms alleen restanten. In het leesgedeelte wordt per wandeling op het ontstaan, de bedrijvigheid langs de beken en de bijzonderheden van het gebied ingegaan, waardoor dit boekje behalve informatief ook leuk is om gewoon te lezen. Deel 1 bevat 72 pagina's met 8 wandelroutes tussen Hattem en Apeldoorn. De routes zijn 8 tot 11 km lang en in Epe en Heerde te koppelen. Deel 2 bevat 8 wandelroutes tussen Apeldoorn en Arnhem. De routes zijn 6 tot 11 km lang en liggen in Beekbergen, Loenen, Eerbeek, Laag Soeren, Dieren (De Steeg) en Velp. De boekjes bevatten veel informatie ook een uitgebreide beschrijving omdat de routes niet gemarkeerd zijn. Tevens zijn ze prachtig geïllustreerd en van topografische kaartjes voorzien. De wandelboekjes kosten € 9,95 per deel.

Veluwse Beken en Sprengen, *een uniek landschap.*
Het grote boek van de Bekenstichting. Het boek is al in mei 2007 uitgebracht als standaardwerk over de Veluwse sprengen en beken, maar is nog steeds actueel. Het laat in tekst en illustraties de rijkdom zien van het beken- en sprengenlandschap. Het stelsel van beken en sprengen is waardevol erfgoed en dient daarom behouden en zorgvuldig beheerd te worden. Het boek wil een bijdrage leveren om het bekenlandschap de aandacht en zorg te geven die het verdient. Het boek telt ruim 250 bladzijden en een ingesloten DVD met extra informatie over de beken. De prijs van dit fraaie, luxe gebonden boek is € 34,95.

De Grift op de Oost-Veluwe als een spiegel van de tijd.
Met een boekje over het ontstaan en de geschiedenis van de Grift neemt Henri Slijkhuis de lezer mee op een reis door de tijd. Deze oudste waterweg van de Veluwe kent een bewogen geschiedenis die al start in 1370 als monnik Hendrik van Kalkar de Grift laat graven. In de loop der tijd heeft de Grift vele functies gehad, die aan de hand van oude bronnen, tekeningen en mooie foto's worden blootgelegd. De Grift, een spiegel van de tijd kost € 6,95.

De Kopermolen in Zuuk.
De geschiedenis van de Kopermolen in Zuuk staat centraal in het nieuwste boek van Henri Slijkhuis.
De molen, die nu niet meer in bedrijf is, kent een rijke historie en vormde ooit de bakermat voor de economische ontwikkeling op dit deel van de Veluwe. Slijkhuis bestempelt de watermolen als een belangrijk cultuurhistorisch monument in de gemeente Epe. Het rijk geïllustreerde en luxe gebonden boek van 80 pagina's kost € 12,50.

De Renkumse en Heelsumse beekdalen.
Cultuurhistorische wandelgids.
Deze gids is geschreven door Ruud Schaafsma, in samenwerking met IVN Zuidwest Veluwezoom. In dit boek, dat een tweeluik vormt met de cultuurhistorische wandelgids De Oosterbeekse en Doorwerthse beken, spelen de Renkumse en Heelsumse beken de hoofdrol, samen met de negentien watermolens die eeuwenlang in deze regio door het beekwater werden aangedreven. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het ontstaan van het gebied, de boeiende geschiedenis van beide beekdalen en aan de flora en fauna die er gedijen. In alle jaargetijden is het een genot om door de beekdalen te wandelen en de rijke natuur te bewonderen. 'De Renkumse en Heelsumse beekdalen' is daarbij, met haar zes losbladige wandelroutes, een onmisbare gids. Daarnaast is het boek een prachtig werk voor iedereen. Uitgegeven door Matrijs, Utrecht. Prijs € 19,95.

De prijzen van bovenstaande boeken zijn exclusief verzendkosten. U kunt rechtstreeks bestellen bij het secretariaat **info@sprengenbeken.nl** of via de website van de Bekenstichting **www.sprengenbeken.nl.**

PANNEKOEK GWW B.V.

Een allround aannemersbedrijf
in de grond-, weg- en waterbouw.

Talhoutweg 21, Vaassen Tel: 0578 578670
www.pannekoekgww.nl, mail: pgww@worldonline.nl

Tekst en foto's: Ad Schoutens

Bedreigen invasieve exoten onze

U kent ze vast wel. Die mooie planten met mooie bloemen en liefst zo exotisch mogelijk. Ze zijn te kust en te keur te koop in tuincentra. Op feestjes zijn ze hét gesprek om zaden en stekjes uit te ruilen. Er zijn ook soorten die via de handel of via transport over de wereld verspreid worden. Dit is natuurlijk al eeuwen zo en daardoor wordt de Nederlandse flora en fauna steeds meer divers. Tussen deze planten- en diersoorten zitten echter ook zeer agressieve die uit kunnen groeien tot invasief. Deze soorten verrijken de Nederlandse flora en fauna niet maar zijn een bedreiging voor de biodiversiteit.

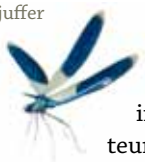
Waterjuffer

Er zijn soorten bij die ziekten meebrengen die voor de inheemse fauna fataal zijn, zoals gebeurd is met de inheemse rivierkreeft. Voor de waterplanten in beken en waterlopen zijn de Grote waternavel en de waterteunisbloem de bekendste. Voor een aantal van deze soorten geldt inmiddels een handelsverbod. In de nieuwe Natuurbeschermingswet is een lijst van 90 planten- en diersoorten opgenomen die al invasief zijn of kunnen worden. Voor deze soorten zal een plan van aanpak opgesteld moeten gaan worden om er voor te zorgen dat de soorten zich niet uit kunnen breiden of kunnen vestigen. Daar hoeven we natuurlijk niet op te wachten.
Nu loop ik vaak langs de fraaie beken en sprengen in heel Nederland. Liggend in de beekdalen een genot om te zien. Hoeveel van die beekdalen zijn de laatste jaren niet in ere hersteld door natuurontwikkelingsprojecten, opgenomen in de ecologische hoofdstructuur of als natte ecologische verbindingszones aangelegd.

Ik loop ook veel in andere delen van Europa. Kijk ik dan in Denemarken waar hele beekdalen zijn volgegroeid met reuzenberenklauwen *RBK*, de Biesbosch met reuzenbalsemien *RB*, Duitse beekoevers vlakdekkend vol staan met Japanse duizendknoop *JDK* dan schrik ik wel eens. Als ik de oevers zie van de Seelbeek nabij de Veerweg in Heveadorp die steeds verder volgroeien en waar de RBK alle oeverbeplanting wegdrukt en zie hoeveel er groeit in de Rosandepolder, op de oevers van de Renkumse beken, op de oevers van de beken die uitmonden op grootschalige natte natuurontwikkelingsprojecten zoals de Schammer, de Grift en hele gebieden langs de IJssel, dan schrik ik nog erger. Als ik zie dat er nog volop versleept wordt met grond waar wortels van de Japanse duizendknoop in zit en daardoor de plant veel in heringerichte gebieden op zie komen dan slaat de schrik me in de wandelschoenen.

Grift nabij Vaassen

In al die natte gebieden mogen geen chemische bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. Als het op verwijderen aankomt omdat de soorten invasief worden en ze de biotopen van inheemse soorten gaan verdringen, dan zal men er handmatig of machinaal tegenaan moeten.

beken?

"Verwacht ik dat zo'n reuzenberenklauw problemen gaat geven, dan steek ik hem eruit".

Onder het mom van natuurontwikkeling of KRW doelstellingen worden gebieden heringericht. Men weet dat bepaalde soorten daar niet gewenst zijn, maar als het op aanpakken aankomt dan gebeurt er weinig of niets. Ik begrijp dat niet altijd.
Het gevolg is dat wanneer het helemaal uit de hand loopt men "ach en wee" kreunt en "hoe pakken we dat nu aan" roept. Waarschijnlijk worden een projectgroep en een klankbordgroep opgericht en de voorzitter van de projectgroep krijgt een bonus omdat hij/zij een lintje voor het bestrijden van de eerste RBK heeft doorgeknipt.

Ik heb tegenwoordig standaard een schoffel en spa in de auto liggen. Zie ik zo'n reuzenberenklauw staan waarvan ik denk "die gaat problemen geven" dan steek ik hem eruit. Reuzenbalsemienen trek ik eruit en Japanse duizendknoop wil ik weleens even een likje *Round-up* meegeven. Er zijn gelukkig inmiddels een aantal gemeenten die het voortvarend aanpakken. Lelystad, Almere, Utrecht en Amersfoort zijn volop met de aanpak bezig. In Amersfoort is de doelstelling voor 2018: 'alle reuzenberenklauw en reuzenbalsemien de stad uit!'.
Hiervoor wordt samengewerkt met Prorail, Waterschap, Rijkswaterstaat en particuliere grondeigenaren. Want alleen gezamenlijk zijn de soorten uit te roeien. Voor de Japanse duizendknoop is beleid opgezet om de plant voor 2025 de stad uit te hebben. Het wordt ook nu al een probleem. Vorig jaar is een locatie in de stad Amersfoort gesaneerd waar de JDK door funderingen groeide, totale extra kosten 65.000 euro.
De plant groeit overal doorheen en tast zo funderingen en bouwwerken aan. *Een groot probleem in Engeland: google voor de aardigheid maar eens op Japanse duizendknoop.*
De RBK en RB kunnen onder ideale omstandigheden, in vochtig en organisch rijke grond, vlakdekkend voorkomen en alle andere soorten verdringen. Eenden, konijnen en niet te vergeten schapen, kunnen gehele stroomgebieden van zaden voorzien. Een grote verspreidingsbron van RBK zaden is ook stromend water. Staan de planten op bovenstroomse oevers dan kan het stromende water de zaden naar benedenstroomse delen verplaatsen.

Daarom hou ik ook zo mijn hart vast voor de natuurontwikkeling langs de Grift als ik zie dat op bijna alle bovenstroomse beken de reuzenberenklauw voorkomt. Voor Amersfoort coördineer ik de aanpak persoonlijk. Voor de Rosandepolder heb ik een plan van aanpak naar de provincie laten sturen via Landschapsbeheer Gelderland. Renkum is bezig met proeven voor het uitroeien van de JDK.
Er gebeurt dus van alles. Handen aan de schoffel op de bovenstroomse beekoevers en een gecoördineerde aanpak tussen de diverse overheden en grondeigenaren zou een welkome aanvulling zijn.

Voor informatie www.amersfoort.nl/exoten

Japanse duizendknoop in een brughoofd in Amersfoort.

Reuzenbalsemien

Reuzenberenklauw, ach ze zijn zo mooi...

...tot het uit de hand loopt.

Herstelproject waterrad

Aan de Beeklandseweg 13 in Heerde staat een watermolen. Het ensemble van de voormalige korenmolen bestaat uit de 4 km lange Zuidelijke Heerderbeek, een wijerd, het molengebouw met betonnen molengoot en de waterval. De molen heeft geen rad meer en het binnenwerk is eruit gehaald. Het ensemble is door de gemeente op 28 april 2015 als een gemeentelijk monument aangewezen.
Het plan is om een waterbelevingsplek te maken, de watergoot te herstellen en een nieuw waterrad aan te brengen. Wanneer het ensemble geheel is opgeknapt levert het direct een bijdrage aan de cultuurhistorie en de ruimtelijke kwaliteit van de gemeente Heerde en de provincie Gelderland.

Vijf molenaars poseren voor de molen.

In juni 2015 zijn de werkzaamheden van start gegaan voor de eerste fase: *de aanleg van de waterbelevingsplek bij de Watermolen van Heerde*. Deze waterbelevingsplek heeft als doel dat belangstellenden kunnen genieten van de beek met waterval. Hier valt het beekwater drie meter naar beneden. Deze fase is onder andere financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van Waterschap Vallei&Veluwe, de Lionsclub Oene Gelre en de familie Volkers. De Stichting Waterrijke Veluwe heeft de waterbelevingsplek bedacht en vervolgens het ontwerp gemaakt. De twee vervolgfasen zijn allereerst het herstel van de watergoot en vervolgens het plaatsen van een eigentijds waterrad. Hiervoor is een omgevingsvergunning aangevraagd bij de gemeente Heerde.

De molen van Willems.

Het stromende water heeft een sterke aantrekkingskracht op jong en oud, vroeger en nu.

Historie van de watermolen

De oudste vermelding van een watermolen op de plek van de huidige molen stamt uit 1499. De molen behoorde destijds toe aan de bezittingen van het *klooster Hulsbergen* en vormde waarschijnlijk één complex met een eek- of runmolen. Eigenaar was op dat moment Henrick Moller. Na de reformatie in 1581 viel het bezit van Hulsbergen onder de Gelderse Rekenkamer. In 1587 werden de Hulsbergermolens echter helemaal verwoest. In 1594 werd er weer een korenmolen gebouwd op deze plek en de molen werd vanaf 1599 beheerd door een rentmeester. In de jaren vanaf 1620 werd de molen gerestaureerd en kreeg een nieuw rad, goot en molenstenen. Pachters in de 17e eeuw waren onder andere Jan Henrixen, jhr. Ricquin van Essen, Jan Jansz. en Henr. Jansen Wolfs.

In augustus 1924 brandde het oude (deels houten) gebouw dat op de zuidelijke oever stond af. Direct werden er plannen gemaakt voor de herbouw, maar dan wel voor op de andere oever. Op 13 oktober 1924 werd een vergunning aangevraagd voor de oprichting van graanmalerij die door waterkracht en elektriciteit werd aangedreven. Beerd Volkers (senior) huurde de molen van Willems in het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw en kocht de molen in 1958. In deze tijd werd er voornamelijk rogge verwerkt, maar daarnaast ook tarwe en gerst. Zijn zoon, Wim Volkers, heeft in zijn jeugd nog als molenaar in die periode gewerkt. Tot 1963 is er in de molen met waterkracht gewerkt.

molen van Heerde

Tekst en foto's: Beerd Volkers

Na 1963 kwam een diervoedingswinkel in het gebouw. De winkel werd gerund door Wim Volkers tot 2012, waarna het pand anderhalf jaar heeft leeggestaan. Op dit moment ben ik, Beerd Volkers (junior) eigenaar van de watermolen en de gehele, circa 4 kilometer lange, Zuidelijke Heerderbeek. De sprengen liggen nabij het Heerderstrand en bij kasteel Vosbergen mondt de beek uit in het Apeldoorns kanaal.

Actuele situatie

Het molenensemble maakt onderdeel uit van een Bekenlandschap. Het Bekenlandschap is van oudsher bijzonder nat door hoge grondwaterstanden, kwelwater en toestromend oppervlaktewater. Maar al vroeg wist men dit natte landschap naar de hand te zetten door het water te gebruiken om watermolens aan te drijven. Door hoger op de Veluwe een gat te graven tot de grondwaterstand *(sprengkop)*, ontstond er een kunstmatige waterbron. Dit water werd vervolgens via een gegraven spreng of beek naar een molen geleid. Door het water met zo min mogelijk verval te laten stromen kon men het water wanneer het eenmaal bij de molen was ineens met 2 tot 3 meter naar beneden laten vallen. Zo kon de *bovenslagwatermolen* worden aangedreven.[*1]
Om dit noodzakelijke verval te kunnen maken zijn veel van deze sprengenbeken kunstmatig hooggehouden door ze tussen verhoogde kades te leggen *(opgeleide beek)*. Vlakbij de molen werd een wijerd aangelegd waarin water vastgehouden werd als het waterrad niet gebruikt werd. De Korenmolen aan de Beeklandseweg is een molen met een bovenslagrad en een wijerd met een inhoud van ruim 1.500.000 liter water *(1500m3)* en een waterpeil van 3 meter boven het omliggende maaiveld.

Bekenlandschappen zijn uniek in Nederland. De gemeente Heerde wil dit aantrekkelijke landschap bewaren en versterken. Om die reden heeft de gemeente in 2013 besloten een *visie voor het bekenlandschap* op te stellen en gelijktijdig een *gebiedsvisie zoekzone landschappelijke versterking Hoornerveen*. De documenten geven een visie op het bewaren en versterken van het bekenlandschap in Heerde[*2]. De ambitie van de gemeente Heerde is om meer toeristen te trekken. Ook moeten toeristen zich minimaal één week kunnen vermaken bij goed en slecht weer. Ze moeten een fijne tijd hebben gehad op dit deel van de Veluwe.

De Heerderbeken vormen in belangrijke mate het landschap. Het restaureren van de molen en zijn omgeving zal bijdragen aan het beter 'leesbaar' maken van de beken in het landschap. Door het waterschap is ongeveer 20 jaar geleden een beheer- en onderhoudsplan *(BOP)* voor deze sprengenbeken opgesteld en uitgevoerd. De situatie van de sprengen, beek en wijerd ziet er op dit moment op het eerste gezicht niet slecht uit. De molengoot was 20 jaar geleden ook al in slechte staat maar herstel was niet in het BOP opgenomen. De lekkages zijn toen alleen gedicht.
IJsvorming heeft de lekkage van de goot verergerd waardoor een onhoudbare situatie is ontstaan. De molengoot was dusdanig lek dat in december 2012 het beekwater in het toen nog lege molengebouw stroomde. Als noodmaatregel is in de goot een buis gelegd met een diameter van 600 mm. Een tijdelijke, noodzakelijke oplossing.

IJsvorming in de molengoot.

Vanwege lekkage van de molengoot zijn tijdelijk buizen aangebracht om het water door te voeren.

[*1] Cultuurland Advies
[*2] Visie Bekenlandschap, gemeente Heerde, 2013

Voorbeeld van een waterbelevingsplek van een molen in Zuid Duitsland met aangepaste molengoot en stalen waterrad.

Europees beleid

Europa heeft een speciaal programma opgesteld om *Small Hydro Power* te stimuleren. Voor oude watermolenlocaties die niet meer actief zijn, is zelfs een *Restore Hydro Project* opgezet voor de periode 2012-2015.*3 Deze projectgroep heeft een publicatie opgesteld hoe het beste waterraden ontworpen kunnen worden met een zo hoog mogelijk energetisch rendement.*4 Hieruit blijkt dat een bovenslagwaterrad een aantal vergeten voordelen heeft; rendement van 82%, geschikt voor weinig water, variabel debiet en geschikt voor geringe watervalhoogte. In een stalen uitvoering kan het rad decennialang probleemloos draaien. Begin 1900 is men overgestapt naar waterturbines die alleen geschikt zijn voor grote wateren. In Europa zijn echter veel meer kleinere rivieren en beken die juist door hun grote aantal een enorm energiepotentieel hebben.

Actuele situatie van de molen met de waterval en de winkel.

Een goed ontworpen waterrad kan een rendement van 82% behalen bij een variabele watertoevoer en is daarmee een gunstiger duurzaam instrument dan een windmolen of zonnepaneel!
In Europa zijn 250.000 molenplaatsen waar dit mogelijk is. Grootschalige Hydropower levert nu 7,8% van de energievoorziening van de EU (49.000 GWh).*5 Small Hydropower kan dit laten groeien met 40% waardoor 11% van de energievoorziening van de EU uit waterkracht kan komen! Small Hydropower heeft vrijwel geen negatieve effecten op de leefomgeving omdat de molenplaatsen er vaak nog zijn. Ook levert herstel van deze vorm van energievoorziening niet alleen groene stroom, het levert ook bijdragen aan de lokale economie zoals bouw- en installatiebedrijven. Daarnaast blijft het geld dat uitgeven wordt aan energie in de eigen economie in plaats van de economieën van energieleverende landen zoals Rusland en landen uit het Midden-Oosten.

Visie Monumentenzorg en Geldersch Genootschap

Op het gebied van molens heeft de RCE (voorheen Monumentenzorg) na brede maatschappelijke discussies een visie uitgebracht.*6 De essentie is dat erfgoed eigenlijk niet moet worden teruggebracht in een staat die het ooit heeft gehad. Reconstructie brengt het erfgoed niet terug: weg is weg. Alleen als het om iets heel bijzonders gaat zijn er redenen om daarvan af te wijken. Het molengebouw is relatief modern vormgegeven, wat op de Veluwe maar zelden voorkomt. Mede op basis van deze beweegredenen vindt ook het Geldersch Genootschap, adviseur van de gemeente, dat het waterrad niet in zijn historische vorm hoeft terug te komen maar ook een eigentijds karakter mag hebben. In dit geval een stalen waterrad dat op een rendabele wijze groene stroom kan opwekken.

Herstelplan en concrete ontwikkelingsvisie

Fase 1 (reeds uitgevoerd):

- de plek krijgt een educatieve en recreatieve functie;
- realiseren van een recreatief en toeristisch baken in dit beekdallandschap met toevoeging van een rustpunt/picknickplek en een opengesteld wandelpad langs het waterrad en molengoot.

Fase 2 en 3:

- het opknappen van de binnen- en buitenkant van de goot;
- plaatsen van het waterrad voor de huidige goot en hiermee groene stroom opwekken.

Plaats van waterrad

De gemeente Heerde en het Gelders Genootschap hebben aangegeven dat het plaatsen van een nieuw waterrad voor de huidige goot de voorkeur heeft. Het nieuw te vervaardigen deel kan van afwijkende materialen worden vervaardigd. Bij het waterrad mag dan ook zeker gedacht worden aan een onderhoudsvrij rad. Het plaatsen van een rad zal de molen zijn gezicht teruggeven door deze op de plaats van de huidige waterval aan te brengen.

Een goed ontworpen waterrad kan een rendement van 82% behalen bij een variabele watertoevoer en is daarmee een gunstiger duurzaam instrument dan een windmolen of zonnepaneel.

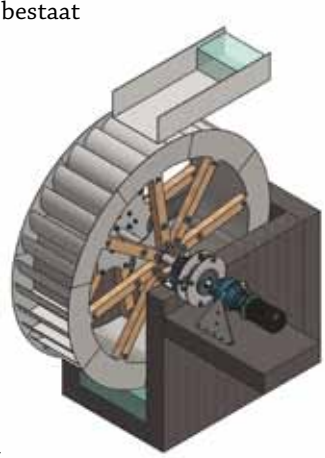

Het binnenwerk kan dan in de toekomst -eventueel- elk moment geplaatst worden, omdat de aansluiting op het rad al aanwezig is. Het waterrad bestaat uit twee hoepels van rvs waartussen de schoepen gelegd zijn. De spaken worden in hout uitgevoerd. Er is gekozen voor een rad van het materiaal rvs omdat dit duurzamer is dan een rad van hout, minder onderhoud vergt, hoger energetisch rendement oplevert en goedkoper in aanschaf is dan een rad van hout. Het staal zal na verloop van tijd licht oxideren en met algen begroeid worden, zodat het geen glimmend object blijft, maar er toch enigsinds nostalgisch uit zal zien. Het rad zal dus niet met de omgeving detoneren, maar juist harmoniseren. Door de langere levensduur (een houten rad gaat gemiddeld 15 jaar mee), de lagere onderhoudskosten en de bescheidenere aanschafprijs is dit rad budgettair gezien de beste keus. Om het waterrad vrijwel continu te kunnen laten draaien zal het zijn energie moeten overdragen. In de huidige situatie kan dat het beste door een generator aan te sluiten waarmee stroom wordt opgewekt.

Opknappen van de directe omgeving van het molengebouw

De omgeving van het molengebouw is al opgeknapt, zodat het aantrekkelijk wordt voor bewoners van Heerde, recreanten en toeristen. De molenlocatie ligt aan de *Klompenpadroute Vosbergen* en *fietsroute Klaverblad Schaapskooi* en kan daarvoor als rustpunt dienen. Het terrein voor de molen is door de familie Volkers beschikbaar gesteld voor het creëren van het rustpunt voor recreanten. Inmiddels is daar een waterbelevingsplek ingericht *(zie foto rechtsonder)*. Het grasveld en het ondiepe water in de benedenbeek voor het molengebouw kan door de recreant gebruikt worden waardoor de belevingswaarde omhoog gaat. Er wordt een nieuwe picknicktafel geplaatst en mogelijk een waterspeelplek (voor kinderen) ingericht via *Stichting Waterrijke Veluwe*. Het bestaande bruggetje wordt de verbinding tussen het grasveld en het pad met de trap naast de molengoot en het waterrad. De molen en waterrad worden 's avonds verlicht. De huidige huurder van de winkel kan de recreanten lichte horecavoorzieningen aanbieden zoals koffie, thee, koek en ijs.

Duurzame energie

Het waterrad zal een generator aandrijven waardoor er stroomt opgewekt kan worden. De wijerd werd vroeger door de molenaar gebruikt om water te bergen (op te slaan). Dit kan ook nu nog plaatsvinden waardoor elektriciteit geproduceerd kan worden op momenten van de dag dat dit maatschappelijk gezien het meest wenselijk is. Deze beek heeft een debiet van 200 l/sec en een valhoogte van netto 2,8 meter. Bruto levert dit 5 kW op. Een waterrad heeft een rendement van 80%, netto kan daar dan 4 kW stroom mee opgewekt worden. Bij 5700 draaiuren levert dit 22.800 kWh per jaar op.

Planning

De uitwerking van de plannen voor fase 2 en 3 is afhankelijk van bijdragen die worden gegeven. 90% van het benodigde budget is reeds toegezegd mede door de *ir. Van der Zee stichting*, *Jan Nienhuis stichting*, *Veluwefonds*, particulieren en gemeente Heerde. De benoemde werkzaamheden voor fase 2 en 3 kunnen in de periode 2015-2016 uitgevoerd en afgerond worden.

Voorzijde goot waar het rad geplaatst moet worden.

*3 http://www.restor-hydro.eu/en

*4 Small and Micro Hydropower Restoration Handbook, The All-Inclusive Replicable Model, 26/06/2014 European Small Hydropower Association (ESHA)

*5 http://www.restor-hydro.eu/en/the-restor-hydro-video-is-online-check-it-out

*6 Verkregen via Yolt IJzerman www.cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/publications/een-toekomst-voor-molens.pdf

door Albert Willemsen

Project Beekensembles

inventarisatie van onze bekenstelsels en wat daarbij hoort

Een beek is niet alleen een geul met stromend water. Er hoort van alles bij: watermolens, wijerds, sprengkoppen, draslandjes, opgeleide beken, vloeiweiden en nog veel meer. Als Bekenstichting willen we dat allemaal beschermen. Dat noemen we een ensemble: een beek met alles wat er mee samenhangt. Nu zijn er tientallen bekenstelsels op de Veluwe, en die hebben allemaal hun eigen ensemble. Hoe houden we het overzicht over al die honderden sprengkoppen, broekbossen, molens en landgoederen? Hoe bepalen we wat belangrijk is? In het artikel hieronder leest u daar meer over.

Enkele maanden geleden hebben we als stichting een project gestart voor de inventarisatie van onze beekensembles. Eigenlijk is het vreemd dat dat niet eerder gedaan is, want de zorg voor ensembles is iets wat de Bekenstichting uniek maakt. De natuur- en landschapsorganisaties beheren terreinen, het waterschap zorgt voor droge voeten, de provincie is bezig met cultuurhistorie en natuur, milieugroepen met milieuproblemen, historische verenigingen met het beschrijven van wat geweest is. Maar alles rond de beek in samenhang bekijken, dat doet alleen de Bekenstichting.

Natuur plooit zich langs de waterloop.

Zijn wij dan een club met een vreemde hobby? Nee, ook dat niet. De meeste mensen begrijpen onmiddellijk het belang van behoud van de samenhang in landschap, cultuurhistorie en natuur. De beken op en langs de Veluwe zijn eeuwenlang de ruggengraat van de regionale economie geweest. Het leven speelde zich af in de beekdalen, en feitelijk is dat nog altijd zo. Ook voor de natuur zijn de beken belangrijk: de natuur plooit zich als het ware rond de waterlopen.
Wat verstaan we nu precies onder zo'n ensemble, en wat hoort erbij? Dat kan heel duidelijk zijn: de beekloop zelf, sprengkoppen, molenplaatsen enzovoort. De beek staat echter niet op zichzelf. Het water komt ergens vandaan, en een verstoring van de bodem in de buurt van een brongebied kan een beek droogleggen. Dus de gebieden waar de regen valt horen erbij, en ook de ondergrondse zandlagen die het water naar de beek brengen. Vervolgens stroomt de beek door een cultuurlandschap, dat rond de beek geschikt is. Er zijn dijkjes en greppels om regenwater af te voeren of smeltwater uit de beek te houden, broekbossen, duikers, stuwen, hooilanden langs de beek...

In het ensemble nemen watermolens een bijzondere plaats in. Zij waren vaak onderdeel van een landgoed, dat voor een belangrijk deel draaide op inkomsten van de molen. Ze hadden ook invloed op het landgebruik, bijvoorbeeld door het eikenhakhout dat in de eekmolens verwerkt werd voor de leerlooierij. Sommige molens groeiden uit tot grote bedrijven die er nu nog altijd zijn, met industrieel erfgoed. Sommige dorpen, buurtschappen en steden hebben een bijzondere band met de molens en de beken. Als we op deze manier naar het landschap kijken, dan kunnen we het lezen als een boek en dat is nu precies wat we willen beschermen, behouden en waar mogelijk verbeteren.

Wat we in het project doen, is alle ensembles op een rij zetten. Per bekenstelsel beschrijven we wat de begrenzing is. Vervolgens kijken we wat er is aan natuur, cultuurhistorie en andere waardevolle elementen. Ook maken we een inventarisatie van kansen en bedreigingen per stelsel. Denk aan verdroging, aanleg van wegen of woonwijken, maar ook aan de ontwikkeling van nieuwe natuur of de beschikbaarheid van middelen voor behoud van cultuurhistorie. Zo'n inventarisatie is geen doel op zich. Het is vooral een hulpmiddel bij het maken van keuzes. Gaan we ons vooral richten op het tegengaan van wateronttrekkingen, of gaan we voor het herstel van historische molenplaatsen? Kunnen we het beste campagne voeren in Arnhem of in Harderwijk?
Natuurlijk kun je zulke keuzes ook maken zonder inventarisatie, maar het helpt enorm als iedereen over complete informatie beschikt. De contactpersonen spelen bij de inventarisatie een sleutelrol. Zij kennen hun gebied het beste, en weten wat er speelt. Daarom hebben we hun gevraagd om de inventarisatie uit te voeren. Ongeveer de helft van de inventarisaties is nu binnen, en we hopen dit najaar alles rond te hebben. Over het resultaat is nu nog niet veel te zeggen, maar het zou heel goed kunnen dat er dan ineens nieuwe punten verschijnen op de agenda van de Bekenstichting.

Pimpelmees

Mededelingen en Agenda

Najaarsexcursie voor donateurs en belangstellenden naar Apeldoorn op 10 oktober 2015 ‘s middags.

U wordt uitgenodigd voor deelname aan onze najaarsexcursie.
De najaarexcursie zal als thema *het Waterplan van Apeldoorn* hebben. Eerst wordt dit plan toegelicht en daarna zullen tijdens de excursie verschillende beken van Apeldoorn bezocht worden.
Bij het ter perse gaan van deze Wijerd is het nog niet bekend waar en hoe laat de start van deze excursie plaatsvindt. Op de website zal binnenkort het programma komen te staan: **www.sprengenbeken.nl**

Opgave is vanaf nu mogelijk bij Zwier Hottinga:
info@sprengenbeken.nl of **0578 631459**

Onderhoudsgroep van de beken in Eerbeek aan de slag in oktober

In oktober start een vrijwilligersgroep van tien mensen met het onderhoud van de Eerbeekse Beek. In het volgend nummer van de Wijerd zal hier uitgebreid op worden ingegaan.

‘De Kopermolen in Zuuk, op kracht van stromend water’
expositie, boekpresentatie, wandelingen en excursies.

De afgelopen zomer stond *de Kopermolen in Zuuk* in het middelpunt van de belangstelling. Museum Hagendoorns Plaatse in Zuuk heeft een speciale tentoonstelling ingericht *‘De Kopermolen in Zuuk, op kracht van stromend water’* en organiseerde samen met de Bekenstichting een zestal goed bezochte excursies naar deze molen. De expositie is t/m 31 oktober nog te bezoeken. Het eerste exemplaar van het boek dat over de Kopermolen is uitgegeven werd door auteur Henri Slijkhuis officieel aan de eigenaresse van de Kopermolen, Janna Rodijk-Heering, overhandigd. Het fraaie luxe-gebonden boek is ter plekke te koop maar uiteraard ook te bestellen bij het secretariaat van de Bekenstichting.

Bij het museum ligt ook een gratis folder voor u klaar waarin een specfieke *Kopermolenwandeling* door de nabije omgeving staat beschreven. Deze 4,7 km lange wandelroute vertrekt en eindigt bij het museum en brengt u langs enkele cultuurhistorische objecten zoals *de Kopermolen, de oude spoorlijn, de verloren beek* en de *Zuuker Korenmolen*.

Nieuw op onze website:
Sonsbeek heeft een nieuw beekje
Lees het op www.sprengenbeken.nl

Janna Rodijk-Heering (eigenaresse van de Kopermolen) krijgt het eerste exemplaar van het boek door auteur Henri Slijkhuis uitgereikt. Foto Annemarie Slijkhuis.

Op de zolder van de Kopermolen geeft Jan Rodijk uitleg aan de deelnemers van de excursie. Foto Wiebe Kiel.

Veel belangstelling voor de zes excursies naar de Kopermolen. Foto Wiebe Kiel.

De Bekenstichting
Stichting tot Behoud van de Veluwse Sprengen en Beken
www.sprengenbeken.nl

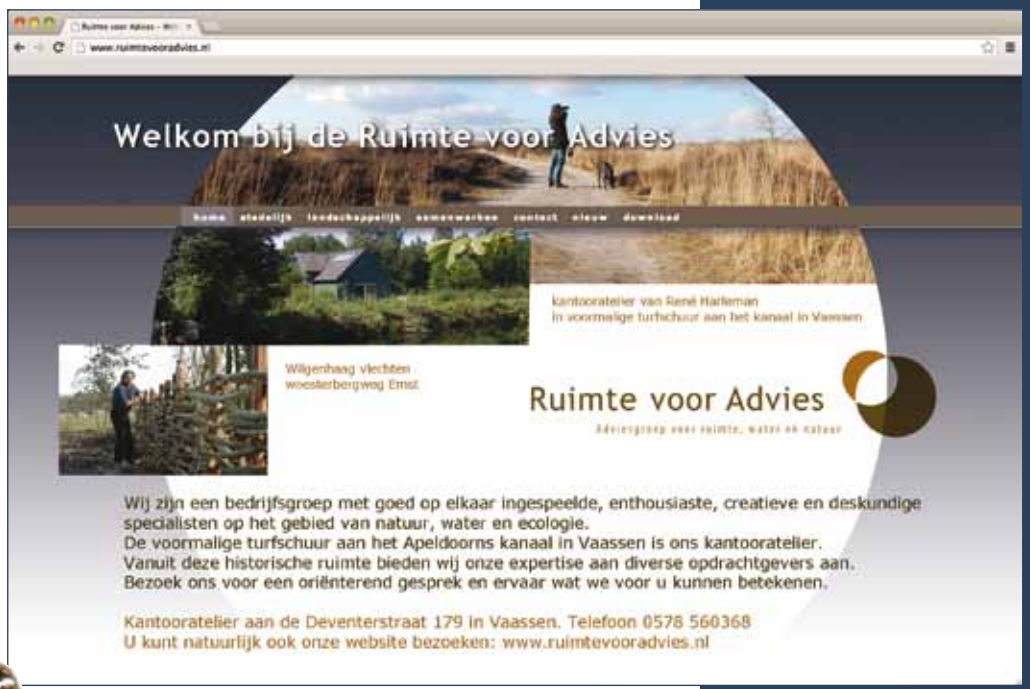

Ontwerp en vormgeving Eric Harleman, Vormvast esthetische producties

ISSN 1382-8738